

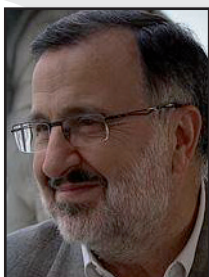
“El Niño en Silencio: la comunicación más allá de las palabras”¹

Jeanne Magagna, Marie Saba i Jorge L. Tizón (editors)
Barcelona(2022). Herder-3P

INTENTANT COMUNICAR... amb l'infant que NO POT/VOL PARLAR²

– Jorge L. Tizón –

Psiquiatra. Neuròleg. Psicòleg.
Psicoanalista (SEP-IPA). Professor de
l'Institut Universitari de Salut Mental,
Universitat Ramon Llull, Barcelona.
(Barcelona, Espanya)

Aquest llibre és una exposició generosa per part de diverses terapeutes clíniques, majoritàriament britàniques, però també d'altres latituds, de l'assistència en aquelles situacions (o processos) en què la comunicació principal entre el subjecte i els altres és el silenci. Acceptant de manera aguerida el principi comunicacional bàsic de que *és impossible no comunicar*, aquest conjunt de terapeutes clíniques i de familiars reflexionen sobre com ajudar aquestes persones que plantegen un dels dilemes més durs per a l'assistència: els infants que no volen parlar amb ningú, que es tanquen en el seu petri mutisme i els infants i joves que poden negar-se a rebre res de l'exterior, no només paraules, sinó fins i tot aliments -i que poden morir per això. S'atreveixen a reflexionar-hi de manera honesta i parsimoniosa, fins i tot avui que ja som coneixedors que, encara que no esdevingui aquest desenllaç fatal, si aquesta situació és prou crònica o reiterada, tots aquests infants patiran

greus problemes biopsicosocials, ja que tot subjecte humà només ho pot ser en la relació, mitjançant la comunicació.

Davant d'uns infants que defugen la comunicació verbal i, sovint, fins i tot part de la comunicació no verbal, davant d'aquests infants en greu risc per al desenvolupament somàtic i mental, per a la salut entesa en un sentit holístic, què podem fer avui? Com els podem ajudar a ells i al seu entorn proper? Amb medicacions, amb psicoteràpies, amb psicoteràpies familiars, amb intervencions a domicili, amb separacions, ingressos o internaments forçats?

Se'ls pot ajudar amb les nostres teràpies actuals, que són sobretot verbals? I com fer-ho quan ells semblen haver arribat a la convicció, sovint fins i tot enganyosa, que no hi ha res a dir, o més radicalment encara, que dir alguna cosa és pitjor, comunicar és pitjor...? Quan la persona no fa servir el llenguatge i/o sembla no tenir llenguatge verbal, la psicoteràpia pot ser vàlida? I si es pensa que sí, com practicar-la, en particular per part d'un bon percentatge dels clínics actuals, les psicoteràpies dels quals es basen en les paraules, en el llenguatge?

Com ajudar nenes o nens, l'única forma de contacte dels quals pot ser una queixa, un sospir, un gemec o un crit, com són alguns dels descrits en aquest volum, o nens com Milo, un altre nen en silenci que no aconseguia avenços significatius amb els tractaments que a altres infants sí que els funcionaven? Es pot utilitzar la tècnica psicoanalítica de l'“ob-

servació de nadons i infants” en aquests casos, en particular quan les dificultats severes de comunicació apareixen precoçment? Com contenir creativament les esperançadores trobades amb Clarie, una nena que als vuit anys seguia sense parlar, quan són seguits una vegada i una altra per esquinçadores explosions i congelaments? Com utilitzar els moviments transferència/contratransferència buscant la proximitat necessària, però temuda per aquesta nena o nen, sense resultar brutalment intrusius o podent matisar aquestes impressions en ell o ella? Com fer servir l'art i, en concret, la música amb algun d'aquests infants, o les tècniques grupals...? (Grups amb infants que no parlen? Doncs sí: És un tipus de grups que fins i tot amb els nostres pobres mitjans vàrem realitzar també a Barcelona a finals del segle XX i amb excel·lents resultats).

Com fer servir els dibuixos i els jocs en aquests casos, l'escriptura, les narracions, la contenció familiar, la fisioteràpia, la psicomotricitat? Com podem elaborar els nostres sentiments, la nostra contratransferència tant total com complementària, per poder sentir i imaginar patrons en aquests silencis o en aquests *retraïments generalitzats* d'alguns d'ells?

Encara que també hem de pensar en com prevenir o intentar evitar que aquestes situacions es facin cròniques col·laborant precoçment amb la família, les persones properes i la xarxa social. Com ajudar a evitar que alguns infants acabin adoptant davant d'un món cruel i incom-

¹ “El Nen en Silenci: La comunicació més enllà de les paraules”.

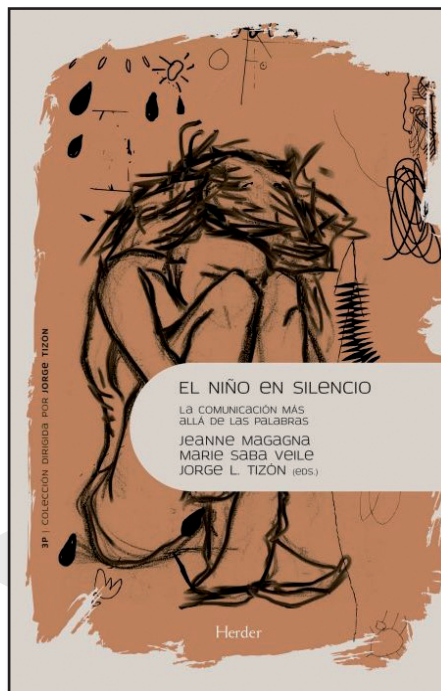
² Traducció realitzada per l'Equip *eipea* de l'original en castellà.

prensiu per a ells una actitud que sembla traduir la seva por o el seu menyspreu pel mateix o, com a mínim, la necessitat d'evitar-ho, almenys verbalment, i/o que es col·loquen en perilloses situacions autolèsives viscudes en silenci?

Per descomptat que en aquest llibre s'apunta la importància del joc i la psicomotricitat per intentar ajudar aquest tipus d'infants, però també es recorda que alguns fins i tot rebutgen aquest tipus d'aproximacions. Encara que no parli, aquest infant no deixa de tenir emocions, pensaments, fantasies i d'usar el seu cos... Com aprofitar els nostres pensaments, fantasies i el nostre cos per ajudar-lo a sortir del seu refugi, del seu pou, del seu túnel, de la seva presó o del seu palau de vidre? Fins a quin punt i com comunicar les nostres emocions i sentiments a les psicoteràpies fonamentalment verbals, com la psicoanalítica i moltes d'altres? Això significa sobretot tractar d'integrar en les "cures integrals" aquestes teràpies amb un altre tipus d'aproximacions corporals i no corporals (joc, psicomotricitat, artteràpia, dansa, música, etc.): tot allò que Anne Brun anomenaria "mediadors terapèutics".

Com a professionals i com a éssers humans, aquests infants ens plantegen els constreïments més dolorosos que podem trobar a la nostra pràctica. Posen en marxa les nostres emocions i valors més profunds: no només la por pel seu futur i per l'escassetat de les nostres capacitats, sinó també les emocions de la cura i la solidaritat, la pena-tristesia, l'emoció bàsica de la indagació i el coneixement i, fins i tot, els nostres sistemes emocionals per al joc i l'alegria... És a dir, plantegen les empentes contratransferencials més potents de les nostres experiències professionals.

Les autores d'aquest llibre arriscat també s'arrisquen narrant-nos, i molt vivencialment, tant les situacions que les porten a intentar ajudar aquests infants i les seves famílies com els seus diversos titubejos, dubtes, intents fallits en aquestes ajudes... I a més, intenten fer-ho de la forma més directa i menys artificiosa que

podíem esperar, coincidint amb aquesta proposta bàsica de noves formulacions que defensem avui diverses orientacions de la psicopatologia i les tècniques de psicoteràpia: el canvi en els criteris i els termes per a la descripció dels casos, les situacions i els conflictes...

Denominar aquests infants com a "negativistes", "autistes" o "TEA" és ja una presa de posició comunicacional, que hauríem d'intentar evitar, excepte per als obligats formularis administratius... I fins i tot en ells, tant des del punt de vista de la psicopatologia basada en la relació com des d'altres models d'aproximació fenomenològics i estructurals hauríem de canviar el nostre llenguatge, com avui ja proposa obertament la Divisió Clínica de la British Psychological Society. No només canviar el nostre llenguatge psicopatològic per a la comunicació interprofessional, amb la família i amb altres serveis, com portem dècenns mantenint... Ha arribat l'hora de fer canviar també els rètols administratius que ens obliguen a cosificar i medicalitzar els consultants i les seves famílies amb categories que, a més d'inexactes i ineficients, poden empènyer a no comprendre'ls i, per tant, a

no ajudar-los en la seva complexitat biopsicosocial com a éssers humans.

Aquests infants en particular, i tota la psicopatologia en general, estan plantejant la necessitat de que siguem capaços d'utilitzar formulacions clíniques ja no basades en el model mèdic i biocomercial dominant en molts dels nostres serveis, sinó formulacions d'una banda més vivencials-experiencials, més psicològiques. I d'altra banda, formulacions més compartibles entre els diversos serveis, els diversos professionals, amb els familiars i entorn proper, amb la població en general, amb els mitjans d'informació (per oligopolitzats i falsejadors que siguin) i amb les organitzacions socials. Les autores d'aquest volum coincideixen amb aquest objectiu quan eviten la terminologia classificatòria mèdica i biocomercial imperant en favor de formes de comunicació molt més directes, comprensibles, compartibles, transmissores d'emocions i vivències... Una orientació que coincideix amb el que avui proposen alguns col·legis professionals i agrupacions de psicoterapeutes, en especial britànics i nòrdics, així com tota una sèrie de noves orientacions psicopatològiques basades en la relació, en les interaccions humanes, com ara la fenomenologia estructural, la psicopatologia basada en la relació, el marc del Poder- Amenança-Significat, la teoria de l'aferrament, o models assistencials com AMBIT, el Diàleg Obert (OD) i els Diàlegs Anticipatoris (DA), etc.

Un valor especial d'aquest llibre, com diem, és el valor amb què les autores s'atreveixen a fer aquestes descripcions vivencials de les seves pròpies confusions, desconeixements, dubtes teòrics i tècnics, els seus titubejos principiants: són els titubejos, dubtes i invencions, els "voluntarismes voluntariosos", però sovint frustrants que tots hem intentat utilitzar en aquests casos, quan ens sentim confosos i ignorants viatgers en mars tan subjectes a intenses tempestes emocionals...

No obstant això, no es tracta tan sols d'intents voluntariosos i descoordinats, d'una nova incursió d'"aquells xalats amb els seus bojos atuells"³. En aquest sentit,

³ Fa referència a la pel·lícula *Those Magnificent Men in their Flying Machines*, de l'any 1965, traduïda al castellà com *Aquellos chalados con sus locos cacharros*.

aquesta segona edició del llibre en castellà ve precedida d'un ampli capítol que intenta situar aquestes tècniques dins d'un marc general per ajudar des d'un punt de vista relacional aquests infants i familiars; que intenta situar en el nostre marc professional actual les diverses tècniques psicoterapèutiques, així com les tècniques i els procediments basats en l'observació de nadons. Com ja hem dit, això no exclou l'ús de les tècniques corporals, psicomotrius, de joc, de musicoteràpia i altres arteteràpies, és clar, sinó que intenta proporcionar marcs i aproximacions concretes perquè puguin ser incloses dins dels models d'ajuda que són necessaris per a aquests infants, les seves famílies i xarxa social: els sistemes de cures que hem anomenat CIANC, és a dir, *"cures integrals adaptades a les necessitats del pacient i la seva família a la comunitat"*, un desenvolupament dels models d'atenció escandinaus tipus NAT, OD i DA...

Per això pensàvem que un llibre d'aquestes característiques havia de continuar sent accessible en castellà, com una orientació per a una part dels professionals que avui a Europa i a la comunitat panhispànica estem intentant mantenir les nostres capacitats de pensar, crear i transformar l'assistència. Tot i suportar sobre nosaltres i els nostres consultants els impactes negatius de tres crisis (l'econòmica que va esclatar el 2008, la de la pandèmia i la de la guerra dels blocs en plena Europa), hem de ser capaços de continuar vetllant pel manteniment i desenvolupament dels sistemes assistencials democràtics i anti-marginalització que són la característica rellevant del model social europeu. Encara que per fer-ho, avui hàgim de partir de l'apoteigma o principi assistencial proposat inicialment pels autors escandinaus del Diàleg Obert (*"no hi ha famílies multiproblemàtiques, sinó serveis multiproblemàtics"*), que sovint m'he permès ampliar: *"No hi ha*

famílies multiproblemàtiques, sinó serveis multiproblemàtics i desintegrats". En efecte, quan parlem o creiem veure famílies multiproblemàtiques, hauríem de pensar que són els nostres serveis els multiproblemàtics, ja que es mostren incapaços d'aproximacions integrals o holístiques, cosa que resulta agreujada per la desintegració entre si i dins de si, donant pas al viscós flux de la desesperança.

Com mostra aquest volum, per acostar-se a aquests infants cal recuperar i desenvolupar totes les nostres capacitats d'esperança, de confiança i de contenció; és a dir, totes les nostres capacitats d'empatitzar, mentalitzar i per a la solidaritat. Només podent engranar aquestes emocions que dinamitzen els nostres mètodes assistencials amb models científicotècnics adequats i congruents podrem avançar en els nostres sistemes de cures de la psicopatologia complexa. ●